ජ්‍යෙෂ්ඨ මහාචාර්ය ප්‍රේමා පොඩිමැණිකේ අභිනන්දන ශාස්ත්‍රීය සංග්‍රහය
ISBN 978- 955-4563- 71- 1

ආභිධම්මිකචිත්තවීථි සංකල්පය සහ එහි ප්‍රායෝගික සමාජ වටිනාකම පිළිබඳ කෙටි විමර්ශනයක්.

සූරියවැව විජයවිමල හිමි
බෞද්ධදර්ශනය (ගෞරව ශාස්ත්‍රවේදී), කැලණිය විශ්වවිද්‍යාලය.

සංක්ෂේපය

මිනිස් මනසෙහි ක්‍රියාකාරිත්වය පිළිබඳ පුළුල්ව අධ්‍යයනය කිරීමට නූතන මනෝවිද්‍යාව (Psychology) නමින් විෂයක්ෂේත්‍රයක් ද බිහිව ඇත. ක්‍රි: පූ: යුගයේ පටන් බුදුසමය ද සමස්ත සත්ත්ව ප්‍රජාවගේම මනස පිළිබඳ දීර්ඝව විග්‍රහකොට ඇති බව පෙනේ. මුල්බුදුසමය සහ එය පෝෂණය කරන අභිධර්මය සහ අටුවා, ටීකාදිය විමර්ශනය කරනවිට සිතෙහි ක්‍රියාකාරිත්වය පිළිබඳ බුදුසමය දක්වන විග්‍රහය වනාහි මෙතෙක් ලොව පහළ වී ඇති කිසිඳු ආගමික දර්ශනයක දක්නට නොලැබෙන්නක් බව විතර්කයෙන් පිළිගැනීමට සිදු වේ. ප්‍රකට විද්වතෙකු වන Wader දක්වා ඇති අදහසකින් ඒ බව තහවුරු කරගත හැකිය.[11] ථෙරවාද බුදුසමය හඳුන්වා දෙන අභිධර්මය වූ කලී සමස්ත ලෝකය (නාම-රූප) පිළිබඳව මානව ඉතිහාසයේ සිදුකරන ලද ගැඹුරුතම පර්යේෂණයකි. මේ නිසා බුදුසමයෙහි එන මනොවිද්‍යාත්මක ලක්ෂණ අධ්‍යයනයේදී වැඩි අවධානය අභිධර්මය දෙසට යොමුවේ. එවැනි ගැඹුරු මනෝවිද්‍යාත්මක සංකල්පයක් ලෙස චිත්තවීථි සංකල්පය හඳුනාගත හැකිය.

මුඛ්‍ය පද. මුල්බුදුසමය සහ අභිධර්මය, චිත්තවීථි සහ වීථිමුක්ත, ථෙරවාද ක්ෂණවාදය, පඤ්චද්වාර සහ මනෝද්වාර, නින්ද සහ මානසික රෝග, මතකය සහ අධ්‍යාපනය.

හැඳින්වීම.

මිනිස් මනසෙහි ක්‍රියාකාරිත්වය පිළිබඳ පුළුල්ව අධ්‍යයනය කිරීමට නූතන මනෝවිද්‍යාව (**Psychology**) නමින් විෂයක්ෂේත්‍රයක් ද බිහිව ඇත. ක්‍රි: පූ: යුගයේ පටන් බුදුසමය ද සමස්ත සත්ත්ව ප්‍රජාවගේම මනස පිළිබඳ දීර්ඝව විග්‍රහකොට ඇති බව පෙනේ. මුල්බුදුසමය සහ එය පෝෂණය කරන අභිධර්මය සහ අටුවා, ටීකාදිය විමර්ශනය කරනවිට සිතෙහි ක්‍රියාකාරිත්වය පිළිබඳ බුදුසමය දක්වන විග්‍රහය වනාහි මෙතෙක් ලොව පහළ වී ඇති කිසිඳු ආගමික දර්ශනයක දක්නට නොලැබෙන්නක් බව විතර්කයෙන් පිළිගැනීමට සිදු වේ. ප්‍රකට විද්වතෙකු වන **Wader** දක්වා ඇති අදහසකින් ඒ බව තහවුරු කරගත හැකිය.[12] ථෙරවාද බුදුසමය හඳුන්වා දෙන අභිධර්මය වූ කලී සමස්ත ලෝකය (නාම-රූප) පිළිබඳව මානව ඉතිහාසයේ සිදුකරන ලද ගැඹුරුතම පර්යේෂණයකි. මේ නිසා බුදුසමයෙහි එන මනොවිද්‍යාත්මක ලක්ෂණ අධ්‍යයනයේදී වැඩි අවධානය අභිධර්මය දෙසට යොමුවේ. එවැනි ගැඹුරු මනෝවිද්‍යාත්මක සංකල්පයක් ලෙස චිත්තවීථි සංකල්පය හඳුනාගත හැකිය.

මුල්බුදුසමය සහ චිත්තවීථි අතර සම්බන්ධය.

මුල්බුදුසමයේ කේන්ද්‍රීය ලක්ෂණය ලෙස හඳුනාගත හැකිවන්නේ ඉන්ද්‍රිය ක්‍රියාකාරිත්වයේ මුලාව අවධාරණය කිරීමයි. පස්කම් සුවයෙහි ඇලීම කුෂ්ටරෝගයක් ලෙසත්, පස්කම් සුවයෙහි ගිජු බවින් මිදීම කුෂ්ඨ රෝගයෙන් සුවය ලැබීම[13] ලෙසත් පෙන්වා දෙන මුල්බුදුසමය තිණකට්ඨුපාදානය හේතුවෙන් ගින්න ක්‍රියාත්මක වන්නාක් මෙන් පස්කම් සුවය හා බැඳුණු සුවය නිසාම අකුසලය පවතින බව පෙන්වා දී තිබේ.[14]නොයෙක් අයුරින් භෞතික වස්තූන් (රූප)අතර ගැටීමට මානසික තලය (විඤ්ඤාණය) සපයන සජීවී ක්‍රියාකාරිත්වය[15]සත්ත්වයා සසරට බැඳ තබන ප්‍රබල සාධකය බව දැඩිව අවධාරණය කරයි.[16]වස්සාන, හේමන්ත සහ ගිම්හාන සාරමාසයන් පුරාවට දිව්‍ය අප්සරාවන් වන් කතුන් පිරිවරා පස්කම් සැප රිසි සේ භුක්තිවිඳි තමන්වහන්සේ පසුකාලයේදී ***සමුදය, අත්ථඞ්ගමය, අසසාද, ආදීනව සහ නිස්සරණ*** වටහාගත් බවත් එහි ප්‍රතිඵල වශයෙන් මනුශ්‍ය ලෝකයේ පස්කම් සැපත් දිව්‍යලෝකයේ දිව්‍යමය සැපත් අභිබවා සිටින චතුර්ථධ්‍යාන සුවය භුක්ති විඳින බවත්, බුදුරදුන් මාගන්ඩිය බමුණාට කළ දේශනාවෙන් පස්කම් සුවය ලැබීම කෙරෙහි අප්‍රමාණ වෙහෙස වන සත්ත්වයාට එහි ඇති මුලාව වටහාගැනීමට විවෘත ආරාධනාවක් සිදුකරයි.[17]මානසික අංශය තුළ සිදුවන මෙම ක්‍රියාවලිය භෞතික අංශයේදආධාරයෙන් සිදුවන බව පෙන්වාදෙයි.

---

[11]JPTS. Vol. IX. 40 p. ‘‘One of the most amazing production of the human mind’’
[12]JPTS. Vol. IX. 40 p. ‘‘One of the most amazing production of the human mind’’
[13]MN, I, 506 p. SN, IV, 12, 13 p.
[14] MN, II. 203.
[15]MN, I 185, 190 p.
[16]MN, I. 111 p.
[17]MN, I, 506 p; I, 60 p.,*‘‘සො අපරෙන සමයෙන කාමානංයෙව සමුදයඤ්ච අත්ථඞ්ගමඤ්ච අසසාදඤ්ච ආදීනවඤ්ච නිසසරණඤ්ච යථාභූතං විදිත්වා කාමතණ්හං පහාය කාමපරිළාහං පටිවිනොදෙත්වා විගතපිපාසො අජ්ඣත්තං වූපසන්තචිතෙතා විහරාමී.’’*

ISBN 978- 955-4563- 71- 1

එහිදී අපට හමුවන ඉතා ප්‍රකට විග්‍රහය පඤ්චස්කන්ධය පිළිබඳ විග්‍රහයයි. භෞතික (***රූප***) පදනම හා සම්බන්ධවන මානසික පදනම වන්නේ, අරමුණු වින්දනය කිරීම (***වේදනා***), එය මතක තබාගැනීම (***සඤ්ඤා***),නැවත මෙනෙහි කිරීම (***සංඛාර***), ආත්ම හෙවත් මමය, මාගේය යන හැඟීම (විඤ්ඤාණ) යන කරුණු පහ එකිනෙකට සම්බන්ධ හේතුප්‍රත්‍ය සහිත පුද්ගලයාගේ සමස්ත සංසාරය පිළිබඳවම මුල්බුදුසමයේ එන සංක්ෂිප්ත අර්ථකථනය මෙන් ම අභිධර්මයේ එන සියල්ල (ධම්ම) පිළිබඳ ගාම්භීර වූ අර්ථකථනය බව පෙනේ.

භෞතික වූ ඇසත් රූපයත් ගැටීමෙන් පසු ඇතිවන ක්‍රියාවලිය (***චක්ඛුං ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං***),ප්‍රපඤ්ච ක්‍රියාවලියක් දක්වා ගොඩනැගීම සඳහා මුල්බුදුසමය කාරණා (03)ක අවශ්‍යතාවය අවධාරණය කොට තිබේ. එනම් ඉන්ද්‍රිය යහපත් මට්ටමක පැවැතීමත්, (***චක්ඛුං ච අපරිභිනෙනා හොති***) අරමුණු පැමිණීම (***බාහිර ච රූපා ආපාතං ආගච්ඡති***) සහ මානසික අවධානය යොමුවීම[18]***(තජ්ජාව සමනනාහාරො හොති)***යන භෞතික සහ මානසික අංශයට අදාළ සාධක අවශ්‍යවේ. සත්ත්වයාගේ පැවැත්මට උපකාර වන ***කබලිඞ්කාහාර, මනොසඤ්චේතනාහාර, ඵස්සාහාර*** සහ ***විඤ්ඤාණාහාර***ඉහත ක්‍රමවේදය ඔස්සේ පුද්ගලයාට ලැබේ. එයින් භෞතික ආහාරය (කබලිඞ්කා)පමණක් රූපය පැවැත්වීමට උපකාරී වන අතර වැඩි ප්‍රමාණයක් පැහැදිලිවම විඤ්ඤාණ ක්‍රියාවලියේ ඉදිරි පැවැත්මට ඉවහල් වන බව දක්වේ.[19] එසේම විඤ්ඤාණයේ පැවැත්ම සිදුවන්නේ ද මෙම බාහිර ලෝකය හා පුද්ගලයා අතර ඇතිවන ක්‍රියාකාරීත්වයේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් බව දක්වේ.[20]මූලපරියාය සූත්‍රයට අනුව එයට හේතුව ***''අපරිඤ්ඤාත''*** හෙවත් නොදැනීමයි.පෘථග්ජනයා බාහිර ලෝකය මඤ්ඤනය කරයි. අභිනන්දනය කරයි.[21] අටුවා විග්‍රහයට අනුව ***''මඤ්ඤති*** සහ ***අභිනන්දති''*** යනු තණ්හාව, රාගය ආදී කෙලෙස් සිතින් බාහිර ලෝකය ග්‍රහණය කිරීමයි.[22] එහෙත් ආර්ය ශ්‍රාවකයා එය දකීම් මාත්‍රයකින් ඉවත හෙළයි. එයට හේතුව ***''පරිඤ්ඤාතං''***හෙවත් දැනීමයි. එම දැනීම නම් ඉහත කී පරිදි ප්‍රපඤ්ච නිර්මාණය වන ක්‍රියාවලිය පිළිබඳ ඇති දැනීමයි. එයින් අර්ථවත් වන්නේ යමෙකු මෙම ක්‍රියාවලිය නුවණින් වටහාගත හොත් එයම විඤ්ඤාණයේ නිස්සරණය හෙවත් නිමාව වන බවයි.[23] එය පටිච්චසමුප්පන්න වන බැවින් සාති හිමියන් ඉදිරිපත් කළ විඤ්ඤාණවාදයට නොවැටෙයි.[24]

ඉහත කරුණු තුළින් පැනෙන නිගමනය වන්නේ මුල්බුදුසමයෙහි චිත්තවීථි යනුවෙන් සංකල්පයක් හඳුනාගත නොහැකි බවයි. එහෙත් නොවිකල් ඉඳුරන් තිබීම, බාහිර අරමුණක් පැමිණීම සහ ඒ සඳහා මානසික අවධානය සැපයීම යන කරුණු සම්පූර්ණ වූ විට කිසියම් අරමුණක් ක්‍රමානුකූලී ලෙස පියවරෙන් පියවර ඉදිරියට ඇදී ගොස් එහි ප්‍රතිඵලය (ප්‍රපඤ්ච) නිර්මාණය කරයි. පියවි ඇසට ගෝචර නොවන මෙම ක්‍රියාවලිය විග්‍රහකිරීම සඳහා මුල්බුදුසමය උපරිම වශයෙන් වැයකොට ඇත්තේ සීමාසහිත වූ පද කිහිපයකි. ***''වේදෙති, සඤ්ජානාති, විතක්කෙති, පපඤ්චෙති''***[25] නිදසුන්වේ. එම පද කිහිපය හරහා සඤ්ජානන ක්‍රියාවලිය සම්පූර්ණ බවට පැමිණේ. මෙම ප්‍රපඤ්ච නිසා දීර්ඝ ලෙස සාංසාරික දුක් ප්‍රභවය වන ආකාරය මුල්බුදුසමය දැඩිව අවධාරණය කරයි. එහි මූලික අරමුණ පුද්ගලයා පෙලනු ලබන මෙම වෛඥානික හෙවත් මනෝවිද්‍යාත්මක ක්‍රියාවලිය***(Prosses)*** දීර්ඝව විග්‍රහකිරීම නොව, එහි ප්‍රතිඵලය, ආදීනවය ***(Bad Effect of Result)*** පෙන්වාදීමයි.[26] එයින් විනිර්මුක්ත වන මාර්ගයෙහි ඉදිරියට යාමට ශක්තිමත් මානසික පසුබිමක්

---

[18]MN, I. 190 p.

[19]DN, III. 307 p.

[20]Abid. SN, II. 65 p.*''යඤච, භිකඛවෙ චෙතෙති යඤච පකපෙපති යඤච අනුසෙසති, ආරමමණමෙතං හොති විඤඤාණසස ඨිතියා. ආරමමණෙ සති පතිටඨා විඤඤාණසස හොති. තසමිං පතිටඨිතෙ විඤඤාණෙ විරූළෙහ ආයතිං පුනබභවාභිනිබබනති හොති. ආයතිං පුනබභවාභිනිබබතතියා සති ආයතිං ජාති ජරාමරණං සොකපරිදෙවදුකඛදොමනසසුපායාසා සමභවනති. එවමෙතසස කෙවලසස දුකඛකඛනධසස සමුදයො හොති.*

MN. I. 266p.*''යං කිඤචි වෙදනං වෙදෙති සුඛං වා දුකඛං වා අදුකඛමසුඛං වා, සො තං වෙදනං අභිනනදති අභිවදති අජෙඣාසාය තිටඨති. තසස තං වෙදනං අභිනනදතො අභිවදතො අජෙඣාසාය තිටඨතො උපපජජති නනදී. යා වෙදනාසු නනදී තදුපාදානං, තසසුපාදානපචචයො භවො, භවපචචයා ජාති, ජාතිපචචයා ජරාමරණං සොකපරිදෙවදුකඛදොමනසසුපායාසා සමභවනති. එවමෙතසස කෙවලසස දුකඛනධසස සමුදයො හොති.''*

[21]MN. I. 1p.*''පඨවිං පඨවිතො සඤජානාති, පඨවිං පඨවිතො සඤඤතවා පඨවිං මඤඤති, පඨවියා මඤඤති, පඨවිතො මඤඤති, පඨවිං මෙති මඤඤති, පඨවිං අභිනනදති. තං කිසස හෙතු? අපරිඤඤාතං තසසාති වදාමි.''*

[22]MNA.I. 27p.*''මහාපඨවිං තණහාමඤඤනාවසෙන මමායති,'' ''පඨවිං අභිනන්දතීති වුතතපපකාරමෙව පඨවිං තණහාදීහි අභිනන්දති''*

[23]MN, III. 18, p.*යො විඤඤාණෙ ඡනදරාගවිනයො ඡනදරාගපපහානං, ඉදං විඤඤාණෙ නිසසරණනති'',*

SN, IV. 188, SN. II. 91 p. SN. III. 54 p. AN. 142 p. *''විඤඤාණස්ස නිරොධෙන නත්‍ථි දුකඛසස සමභවො.'' ''විඤඤානුපසමා භකඛු නිචචාතො පරිනිබබුතො ති.''*

[24]DN. I. 258 p., SN.II.114 p.

[25]MN. I. 111 p.

[26]MN, I. 40, 109, 111, 506 p.

ISBN 978- 955-4563- 71- 1

සැකසීමයි. සමාජයේ බුද්ධිමට්ටම් කිහිපයකින් යුක්ත පිරිස් වාසය කරන බැවින්[27] මුල්බුදුසමය පරියාය වශයෙන් දේශනා කර ඇති බව පෙන්වාදී තිබේ.[28]මේ නිසා පසුකාලීනව බිහිවන බෞද්ධ සම්ප්‍රදායන් පුද්ගලයා මුලාවට පත්කරන විඤ්ඤාණයේ ක්‍රියාකාරිත්වය සියුම් ලෙස විග්‍රහ කිරීමට ගත් උත්සාහයන්හි ප්‍රතිඵලයන් ලෙස නව සංකල්පයන්හි උදාව සිදුවිය. ථෙරවාද සම්ප්‍රදාය තුළ චිත්තවීථි සංකල්පය නමින් පසුකාලීනව සංවර්ධනය වූයේමුල්බුදුසමයේ එන ඉහත ක්‍රියාවලියයි. එම ක්‍රියාවලිය තරමක් දුරට සංකීර්ණ වී ඇත්තේ බුද්ධ දේශනාවේ සඳහන් අනිත්‍ය***(අනිච්චතාති)*** සිද්ධාන්තය සමග සම්බන්ධ කිරීමේදී බෞද්ධ සම්ප්‍රදායන් අතර ඇති වූ මතභේදයන් නිසා බව පෙනේ. මුල්බුදුසමයෙන් පසු අභිධර්මය තුළ චිත්තවීථි සංකල්පයේ සංවර්ධනීය ලක්ෂණ දක්නට ඇති අතර එය අභිධර්ම අටුවා රචනා කරනවිට චිත්තක්ෂණ 17ක් දක්වා සංවර්ධනය වී තිබේ. ටීකා යුගය වනවිට එහි ක්‍රියාකාරිත්වය උපමරිම තලයකට පත්ව ඇති බවද පසුවට සාකච්ඡා කෙරේ.

අභිධර්මය හා චිත්තවීථි සංකල්පයේ සංවර්ධනය.

අභිධර්මය තුළ දී සිදුව ඇත්තේමුල්බුදුසමයේ එන ඉහත ක්‍රියාවලිය එනම් පුද්ගලයා හා ඔහු ගැටෙන ලෝකය අතර සම්බන්ධය දීර්ඝ ලෙස විග්‍රහ කිරීමකි.[29] චිත්ත, චෛතසික, රූප සහ නිබ්බාණ යන සතර පරමාර්ථ ධර්මයන් අභිධර්මයෙහි විග්‍රහ වේ. චිත්ත, මනෝ සහ විඤ්ඤාණ පිළිබඳ ඉගැන්වීම් සියල්ල***චිත්ත*** යටතේ විග්‍රහකොට ඇති අතර ***චෛතසික*** යටතේ, විඤ්ඤාණය බිහිවීමට පදනම් වන වේදනා, සඤ්ඤා සහ සඞ්ඛාර එක්කොට දක්වා තිබේ. එය සිත් 89ක් හෝ 121 වශයෙන් ද, චෛතසික 52ක් වශයෙන් ද දැක්වේ. අභිධර්මයෙහි චිත්ත සහ චෛතසික කොටස් දෙකකට සාකච්ඡා කළ ද ***''එකුප්පාද, එකනිරොධ, එකාලම්බන, එකවත්ථුක''*** යන ක්‍රියාකාරිත්වය දෙස බැලීමේදී,සුබාවබෝධය හෝ විග්‍රහකිරීමේ පහසුව සඳහා සිදුකරන ලද විභජනයක් බව පෙනේ.[30]මෙම වර්ගීකරණයෙන් නොනැවතී චිත්තයේ ක්‍රියාකාරිත්වය උපතේ පටන්[31] වීථිචිත්ත සහ වීථිමුක්ත චිත්ත යටතේ අභිධර්මයෙහි විග්‍රහකරයි. ථෙරවාද අභිධර්මයේ පසුකාලීන සංවර්ධනය පිළිබඳ විවේචනාත්මක අදහස් පලකළ හේන්පිටගෙදර ඤාණසීහ හිමියන්ගේ අදහස වන්නේ අභිධර්ම පිටකයේ පැහැදිලිව දක්වා තිබූ චිත්තවීථි ක්‍රමය පශ්චාත්කාලීන අටුවා සහ සංග්‍රහ ග්‍රන්ථ හරහා පරස්පර මතවාද ගොන්නක් බවට පත්කොට තිබේ. උන්වහන්සේ පිළිගන්නා පරිදි ධම්මසඞ්ගණී ප්‍රකරණයට අනුව චිත්තවීථියක ඇත්තේ ක්ෂණ (10)කි.[32] ඒවා නම්,***''මනොධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ජවන, ජවන, ජවන, ජවන, ජවන, ජවන, ජවන තදාරම්මණ''*** යනුවෙනි. කෙසේ නමුත් මෙලෙස ආභිධම්මික අර්ථකථන යුගය වනවිට චිත්තවීථි සංකල්පය සංවර්ධනය වූ බව පිළිගැනීමට අවැසි සාධක අටුවා තුළින් සපයා ගැනීම අපහසු නොවේ. ඉතා සිත්ගන්නා සුළු මෙවැනි මනෝවිද්‍යාත්මක ක්‍රමවේදයක් අභිධර්මයට එක්වීම කෙරෙහි බල පෑ හේතු තුනක් කෙරෙහි අවධානය යොමුකිරීම වැදගත්වේ. එනම්,

01. අවබෝධයට සූකර නොවූ ගාම්භීර වූ මුල්බුද්ධ වචනය මතු බොහෝ ජනතාවකගේ නිර්වාණ ලාභය අපේක්ෂාවෙන් පැවැත් වූ ප්‍රථම සංගායනාව සහ එකිමූලික අරමුණ පෝෂණය කරනු වස්, මූලික අභිධර්ම කෘති රචනා කිරීම (ධම්මසඞ්ගණී, විභඞ්ග සහ පට්ඨාන[33]) තුළ මෙම සිත (චිත්තවීථි) පිළිබඳ අපූරු විග්‍රහය චිත්ත නියාමය අනුව රහතන් වහන්සේලා විසින් හඳුන්වා දුන් බව.

02.එදිරිවාදී මතදරූ භික්ෂූන් සිටි බව සහ ස්ථවිරවරුන්ගේ වාදයට (ආභිධර්ම)විරෝධීවීම (නිකාය භේදය) නිසා දෙවන, තෙවන සංගායනාව පැවැත්වීමත්, කථාවත්ථුව තුළින් අනාවරණය වන නිකායික මතවාදී සට්ඨනයන්පැවැති බැවින් ක්‍රි: ව: 05 වන සියවසේ බුද්ධඝෝෂ හිමියන්

[27]AN, II.5, 6, 85, 96, 135, 136 p.

[28]MN, I. 297, 397 p.

[29]JPTS. Vol. IX. 39 p. ''An already-formed nucles of cognitive series, based on such suttapitaka material appears in the Abhidhamma pitaka''

[30]ආභිධම්මික විවරණ, 63 පි.

[31]SN.I. 201 p., SNA. I. 300 p.*''අනුපුබෙබන මතුකුචජියං වඩඩති, න එකපපහාරෙනෙව නිබබතතතීති.''*

[32]අභධර්ම පරීක්ෂණය, 158 පි.

[33]*''ධම්මසඞ්ගනී, විභඞ්ගසහ පට්ඨාන'' යන කෘතීන් තුන ප්‍රථම සංගායනාවෙන් පසුව රචනාවීම ආරම්භ වූ බවද දෙවන සංගායනාවේදී එය සංගායනා කරන ලද අතර එතැන් පටන් අශෝක රාජ්‍ය සමයේ තෙවන සංගායනාවත් අතර කාලයෙහි ''ධාතුකථා, පුගගලපඤ්ඤත්ථි සහ යමක'' යන කෘති රචනා වන්නට ඇතැයි සැලකේ. තෙවන සංගීති අවස්ථාවේදී එහි ප්‍රධානත්වය දරූ මුගලන්තිස්ස හිමියන් විසින් එකල විද්‍යමානව පැවැති බුදුසමයට අහිතකර වූ මිත්‍යා මතවාද පන්සියයක් ඛණ්ඩනය කරමින් ''කථාවත්ථුව'' දැක්වීමත් සමග සප්තප්‍රකරණය සම්පූර්ණ වූ බව ප්‍රකටය.*,Guid through the Abhidhamma pitaka" X, XI p.

ISBN 978- 955-4563- 71- 1

අටුවා රචනා කරමින් එම මතවාද ඛණ්ඩනය කිරීමට චිත්තයේ ක්‍රියාකාරීත්වය පිළිබඳ පුළුල් විවරණයක් සිදුකිරීමේදී චිත්තක්ෂණ (17)ක් දක්වා සංවර්ධනය වූ බව.[34]

03. ටීකා යුගය වනවිට ඉන්ද්‍රිය සඤ්ජානනය අනිත්‍ය සිද්ධාන්තය හා මිශ්‍රව සාකච්ඡා කිරීමට සිදුවීමෙන් ක්ෂණවාද බිහිවීම දක්වා සංවර්ධනය වූ බව.

මෙහි දෙවන අදහස තහවුරු කිරීමට ප්‍රමාණවත් සාධක කථාවත්ථු ප්‍රකරණයෙන් ම ලබාගත හැකිය. තෙවන සංගීතියට පෙර පටන් පැවැති සිතෙහි පැවැත්ම පිළිබඳව විවිධ නිකායිකමතවාද **''චිත්තට්ඨිති කථා''** යටතේ විග්‍රහකොට ඇත. සිතෙහි පැවැත්ම මෙන් ම ක්‍රියාකාරීත්වය සම්බන්ධයෙන් නිකායන් අතර ප්‍රතිවිරුද්ධඅදහස්හි ආරම්භයක්‍රි: පූ: යුගයේ පටන්ම පවතින්නට ඇති බව එයින් පැනෙන නිගමනයකි. බුදුරදුන් විසින් දේශනා කරන ලද සිතෙහි ක්ෂණික වෙනස්වීම පිළිබඳ[35]දේශනාව සහ චිත්ත, මනෝ, විඤ්ඤාණ[36] යන ත්‍රිත්වයම එක්තැන් කොට දෙසූ අස්සුතවසසු සූත්‍රය වැනි ඉගැන්වීම් කෙරෙහිඅභිධර්ම ග්‍රන්ථ රචනා කිරීමේදී වැඩි අවධානයක් යොමු වූ බවදනිගමනය කළහැකිය.[37]

චිත්ත සහ වීථි යනු කුමක්ද?

චිත්ත යනු සිතයි. අරමුණු පිළිබඳ විෂය සංඛ්‍යාත දැනීම හෙවත් අවබෝධය ඇතිකිරීම සිතෙහි ස්වභාවයයි. එය සිත යන්නෙහි අර්ථයයි. එහි අරමුණු සමග බැඳී ඇති ස්වභාවයත්, අනිත්‍යතාවයත්, අකාරකතාවයත් දක්නට ලැබේ. ඒ අනුව විෂය දැනීම යනු අරමුණුවලින් ම සිත උපලක්ෂිත වන නිසා සිත අරමුණු හා බැඳුණු ස්වභාවය අර්ථවත් කිරීමට යොදන ලද බව පෙනේ. එසේ ම අරමුණු සිතට අභිමුඛ කාලයෙහි ඉපදීමත් නැතිවීමත් දක්නට ලැබෙන බැවින් එහි අනිත්‍යතාවයත් අවධාරණය වී තිබේ. සිතෙහි අකාරකතාවය යනු භාව නිද්දේශයෙන් දැනීම් මාත්‍රය හේතු ප්‍රත්‍ය මත සිදුවන බැවින් කරවන්නෙකු නොමැති බවයි.[38]

''වීථි'' යනු මාර්ගයයි. ''චිත්තවීථි'' යනු සිත ගමන් කරනු ලබන මාර්ග යන්නයි. මෙය සිදුවන්නේ චිත්ත නියාමය අනුව හෙවත් කිසියම් ක්‍රමාණුකූල ක්‍රමවේදයකට අනුව බව විවරණ ග්‍රන්ථයන්හි දක්වේ. ***''වීථිසද්දො චිත්ත පරම්පරාති අත්ථෙ අනිප්ඵන්න පාටිපදිකො''*** යනුවෙනි.[39] එනම් ''වීථි'' යනු ආවර්ජනාදී චිත්තයන්ගේ අනාදිමත් චිත්ත පරපුර ප්‍රකාශ කෙරෙන අනිෂ්පන්න ප්‍රාතිපදික පදයකි.***''විවිධෙන චිත්තසන්තානෙන ඨාති ගච්ඡති පවත්තතීති වීථි''***විවිධ චිත්ත සන්තානයන්හි සිටීම, යෑම සහ පැවැත්ම අර්ථයෙන් වීථි ලෙස හැඳින්වේ.''කරණ, අධිකරණ, භාව යන සාධනත්‍රයෙහි ''වි'' පූර්ව ''ඨා'' ''ගතිම්හි'' යන්නෙන් පරව ''ඉ'' ප්‍රත්‍ය යොදා වීථි නිපදවිය යුතුය.'' ***''විවිධා චිත්තපරම්පරා ඨාති පවත්තති එත්ථාතිවාවීථි''*** යනුවෙන් ''ආවර්ජනාදී අනේකප්‍රකාර චිත්තපටිපාටිය කරනකොටගෙන එකිනෙකට හටගැනීම වීථි නම්වේ.'' ***''විවිධස්ස චිත්තසන්තානස්ස ඨානං පවත්තනං වා වීථි''***යනුවෙන් අනේකවිධ චිත්තසන්තානයාගේ රැකවරණය පැවැත්මවීම නිසාද වීථි නම් වේ.[40]

වීථිමුක්ත අවස්ථාව.

චිත්තවීථි ප්‍රධාන කොටස් දෙකකට බෙදේ. එනම් වීථිචිත්ත සහ වීථිමුත්ත චිත්ත යනුවෙනි. මෙයින් වීථිමුත්ත (භවඞ්ග) යනුවෙන් හැඳින්වෙන්නේ *කම්ම, කම්මනිමිත්ත, ගති නිමිත්ත* යන පූර්ව කර්මයක් අරමුණුකොට භවයෙහි ප්‍රතිසන්ධිය ලබන බැවිනි.[41]වීථිමුක්ත යනු චිත්ත වීථි ක්‍රියාත්මක නොවන අවස්ථාවල මනසෙහි ස්වභාවයයි. සරච්චන්ද්‍රයන් පෙන්වාදෙන පරිදි එය අපගේ ස්වභාවික තත්වයට පත්වීමයි. සියලුම කෙලෙස්වලින් ගහණ නොවූ අවස්ථාවයි.[42]මුල්බුදුසමයෙහි ''මනො''

---

[34]JPTS. Vol. IX. 44 p.

[35]AN. I. 9 p. ''නාහං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං ධම්මම්පි සමනුපස්සාමි යං එවං ලහුපරිවත්තං යථයිදං චිත්තං. යාවඤ්චිදං භික්ඛවෙ උපමාපි න සුකරා යාව ලහුපරිවත්තං චිත්තන්ති.''

[36]SN.II. 94 p.

[37]KV.205 p.

[38] *''විසයවිජානනං චිත්තං...සබ්බසඞ්ගාහකවසෙන පන චිනෙතීති චිත්තං අත්තසන්තානං වා චිනොතීතිපි චිත්තං''* (අභිධම්මත්ථවිකාසිනී, VRI. 2p.) අභිධම්මත්ථවිකාසිනී, 32, 33 පි. බෞද්. සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය. 2012. මුද්‍රණයේදී පෙළ සහ අර්ථය දක්වීමේදී ප්‍රමාද දෝෂයක් සිදුවී තිබේ. ටීකාව දක්වා ඇති ***''අකාරක''*** යන්නෙහි අර්ථය විය යුත්තේ කරවන්නෙක් නැති බව හැඟවීම වුවත් එහි මුද්‍රණය වී ඇත්තේ ***''ආකාරක''*** යනුවෙන් වන අතර එහි අර්ථය ලෙස යොදා ඇත්තේ ''ආකෘතිකතාවය'' යන ඊට ඉඳුරාම ප්‍රතිවිරුද්ධ අදහසකි. *''විසයවිජානනං චිත්තංති යං විසයසංඛාතස්ස ආරම්මණස්ස විජානං උපලබ්ධි තං චිත්තංති අත්ථො. ඉමිනා පන චිත්තස්ස ආරම්මණපටිබද්ධ වුත්තං අනිච්චතං අකාරකතඤ්ච දීපෙති...භාවනිද්දෙසන පන විජානනමත්තදීපනතො අකාරකභාවං''*(අභිධම්මත්ථවිකාසිනී, VRI.I. 134p.)

[39]වීථිමධුව, 1 පි.

[40]වීථිමධුව, පි. 1.

[41]අභිධම්මත්ථසඞ්ගහ පි. 58. ''වීථිමුත්තානං පන කම්ම කම්මනිමිත්ත ගතිනිමිත්ත වසෙන තිවිධා හොති විසයප්පවත්ති''

[42]Buddhist psychology of perception, 89p.

ISBN 978- 955-4563- 71- 1

අවස්ථාව පුද්ගලයාගේ සියලු මානසික ක්‍රියාකාරීත්වයෙහි පදනම බව දක්වා[43]තිබුණු නමුත් අභිධර්මයේදී සියලු මානසික තත්වයන්ට පදනම ලෙස *භවඞ්ග චිත්ත* දක්වා ඇත.[44]එය හෘදය වස්තුව ආශ්‍රිතව පිහිටා ඇති බව විසුද්ධිමාර්ගයෙන් මෙන් ම පසුකාලීන අටුවාටීකා ග්‍රන්ථයන්හි එන විවරණයන්ගෙන් පැහැදිලි කරගත හැකිය.[45]එහි අර්ථය වන්නේ *''භවයෙහි අවයව''* ''භව කාරණ'' යන්නයි.[46] පටිසන්ධි යනු භවය ඇතිකිරීමේදී ඇතිවන මෙම භවඞ්ග සිතම බව දැක්වෙන අතර චුති සිත යනු භවය අවසන් කිරීමේදී ඇතිවන එම භවඞ්ග සිතම හැඳින්වෙන සුවිශේෂී භාවිතයකි. භවඞ්ග චිත්තය වීථි සිත් ක්‍රියාත්මක නොවන සෑම අවස්ථාවකම නදීසෝතයක් මෙන් ගලා බසිමින් පවතින බව පෙන්වා දෙයි.එය මුල්බුදුසමයේ එන ප්‍රභාශ්වර වූ චිත්තය (*පබසසර චිත්ත*) බව දැක්වේ.[47] පටිච්චසමුප්පාදය න්‍යායට අනුව ක්‍රියාත්මක වන බැවින් ආත්මවාදය ප්‍රතික්ෂේප වෙයි. එය වඩාත් පැහැදිලි කිරීමට දරූ උත්සාහයක ප්‍රතිඵලය වශයෙන් සැඩපහරක් සේ ***(Current of a River)*** උප්පාද, ඨිති සහ භඞ්ගයන ලක්‍ෂණවලින් යුක්තව ගලාබසින බව අභිධර්ම ග්‍රන්ථයන්හි විවරණය වේ. ආභිධම්මික ඉන්ද්‍රිය සංජානන ක්‍රියාවලියේදී භවඞ්ගය චිත්තය වැදගත් වන්නේ යම් අරමුණක් ඔස්සේ චිත්තවීථියක් ආරම්භ කිරීමේදී භවඞ්ගයෙන් ආරම්භව චිත්තක්‍ෂණ (17)ක් තුළින් ගමන් කිරීම සිදුවී නැවත පෙර පැවැති භවඞ්ගයේ ස්වභාවයට පත්වීමයි.[48] එය ''භවඞ්ගපාත'' හෙවත් භවඞ්ගයට වැටීම යනුවෙන් දැක්වේ.

වීථිචිත්ත අවස්ථාව.

වීථිචිත්ත අවස්ථාව යනු පුද්ගලයෙකුගේ වීථිමුත්ත අවස්ථාව හැර සෑම අවස්ථාවකම ක්‍රියාත්මක වන චිත්ත සන්තතියය යැයි සරලව කිවහැකිය. එහිදී ආකාර දෙකකට අනුව ඉන්ද්‍රිය සඤ්ජානනය සිදුවේ. එනම්, පඤ්චද්වාරික ක්‍රමය සහ මනෝද්වාරික ක්‍රමයයි.මුලින් ම පඤ්චද්වාරික ක්‍රමයට අනුව චිත්තවීථියක් ක්‍රියාත්මක වීමේදී අවැසි මූලික කාරණා පහත දැක්වේ.අටුවාවන්හි විග්‍රහවන ආකාරයට සම්පූර්ණ විය යුතු කාරණා කිහිපයකි.[49] එනම්,

01. ඇස, (චක්ඛුපපසාද) කණ, (සොතප්පසාද) නාසය, (ඝාණපපසාද) දිව, (ජිවහපපසාද) සහ ශරීරය (කායපපසාද)අවිකල්තත්වයෙන් පැවැතීම. එයින් අදහස් වන්නේ අඳගොලු බිහිරි වූවහුට ඒ ඒ ඉන්ද්‍රියන් විකල් තත්වයේ බැවින් වීථි සිත් ක්‍රියාත්මක නොවන බවයි.

02. රූපාරම්මණ, ශබ්දාරම්මණ, ගන්ධාරම්ණ, රසාරම්මණ, ස්පර්ශාරම්මණ එකකින් අරමුණක් පැමිණීම.

03. පිළිවෙළින් ආලෝකධාතු, ආකාසධාතු, වායෝධාතු, ආපෝධාතු, පඨවිධාතු ආදිය යහපත් මට්ටමකින් පැවැතීම.

04. මනසිකාරය හෙවත් මානසික අවධානය තිබීම.

මනෝද්වාරික චිත්තවීථියක් ක්‍රියාත්මක වීමට පහත අවශ්‍යතා සම්පූර්ණ වී තිබීම අනිවාර්ය වේ.

01. හෘදය වස්තුව
02. ධම්මාරම්මණ
03. භවඞ්ගසිත
04. මනසිකාරය

පඤ්චද්වාර චිත්තවීථි ප්‍රධාන වශයෙන් කොටස් හතරකට බෙදේ. එනම් ***අතිමහන්ත, මහන්ත*** සහ ***පරිත්ත, අතිපරිත්ත*** යනුවෙනි. මනෝද්වාර වීථි ***විභූත සහ අවිභූත*** යනුවෙන් ප්‍රධාන කොටස් දෙකකි.[50]මෙම වර්ගකිරීමට පදනම වන්නේ මනස මගින් අරමුණු හඳුනාගැනීමේදී දක්වන උස් පහත්කම් හෙවත් විචල්‍යතා බව පෙනේ. ඉහත කී ප්‍රසාද රූපයන්ගෙන් චක්ඛුප්‍රසාදයෙහි අරමුණක් ගැටුණු පසු එය අතිමහන්ත, හෝ මහන්ත ආදී චිත්තවීථියක් බවට පත්වන්නේ ඉහත කාරණා කෙතරම් දුරට සාර්ථකව ඒ සඳහා දායකවීද යන්න මතය.අරමුණු ගැටීම හෙවත් චිත්තවීථි ක්‍රියාත්මක වීම ***''විසයපපවතති''***යනුවෙන් හැඳින්වේ.***''විසයවවත්ථා''***හෙවත් අරමුණු වෙන්කර හඳුනාගැනීම චිත්තක්‍ෂණ ක්‍රමවේදය[51] අනුව බැවින් මෙහිදී චිත්තක්‍ෂණ කෙරෙහි අවධානය යොමුකිරීමට සිදුවේ. එහිදී රූපක්‍ෂණසහ චිත්තක්‍ෂණ පිළිබඳ පැහැදිලි අවබෝධයක් ඇති කරගැනීම වැදගත් වන බැවින් ඒ පිළිබඳ කෙටි විමසීමක් සිදුකිරීම වැදගත් වේ.

---

[43]AN. I. 10 p., KN. Dhammapada pali, 1 p. ''මනොපුබබඞ්ගමා ධමමා''
[44]An Introduction to Theravada Abhidhamma, 135, 36, 37 p.
[45]අභිධමමත්ථවිකාසිනී, 338 පි.'*'හදයවත්ථුමහි චලිතෙ තනනිසසිතසස භවඞ්ගසස චලනාකාරෙන පවතති හොති.*''
[46]AN.(Bhikkhu Bodhi). 1597 p.
[47]AN.(Bhikkhu Bodhi). 1598 p.
[48]An Introduction to Theravada Abhidhamma, 135, 36, 37 p.
[49]Abhidhammattha Sangaha, 151 p.
[50]අභිධම්මත්ථසංගහ, 58 පි.
[51]අභිධම්මත්ථවිභාවනී ටීකාව 178 පි. ''*අතිමහනතාදිවසෙන විසයවවත්ථානනති පුචඡිත්වා චිතතකඛණවසෙන තං පකාසෙතුං*''

ISBN 978- 955-4563- 71- 1

ථේරවාද ක්‍ෂණවාදයේ උදාව.

බුදුරදුන් විසින් ද්‍රව්‍යක බාහිර ලෝකයේ ඇති සියල්ලෙහි (***සබ්බ, ධම්ම, සඞ්ඛාර, සඞ්ඛත, නාම රූප***) ස්වභාවය ලෙස **අනිත්‍ය** ලක්‍ෂණය[52] දේශනාකොට තිබේ. එහි අරමුණ වූයේ ''දුක්ඛ සහ අනාත්ම තත්ත්වයන් වටහාදීමයි. පසුකාලීනව බිහි වූ විවිධ බෞද්ධ සම්ප්‍රදායන්හි අනිත්‍ය සිද්ධාන්තය සම්බන්ධයෙන් මතවාද පැනනැගුණු බව පෙනේ.ථේරවාද අභිධර්ම සම්ප්‍රදාය තුළ සිතෙහි වෙනස්වීමේ ප්‍රවේගය (කාලය)ක්‍ෂණ යටතේ විග්‍රහ කිරීමේදී චිත්තක්‍ෂණ 17 ක් දක්වා තිබේ. කාලයේ කුඩාම ඒකකය වන ''ක්‍ෂණය'' පිළිබඳ අදහස මුල්බුදුසමයේ එන ***''ඛණෙන තෙන, තං ඛණෙ''***වැනි දේශනා පාඨයන්ගෙන් ලබාගෙන ඇති බව මහාචාර්ය වයි. කරුණාදාස මහතා දක්වයි. නාම සහ රූප ධර්මයන්ගේ වෙනස් වීමේ ස්වභාවය පිළිබඳ යම් අදහසක් බුදුරදුන් පෙන්වාදී තිබුණු[53] බැවින් ඒ අනුව යමින් බුද්ධඝෝෂ හිමියන් ***''රූපං ගරුපරිණාමං දන්ධනිරොධං අරූපං ලහුපරිණාමං ඛිප්පනිරොධං''***යනුවෙන් රූපය ගරුපරිණාම නිසා සෙමින් නිරුද්ධවන බවද අරූපය හෙවත් චිත්තය (ලහු)වහා පරිණාමය වන බව විග්‍රහකොට තිබේ.ගෙඩි කොළ සහිත ගසට පොලු පහරක් වැදුණුවිට එකවරම ගෙඩි සහ කොළ නටුවෙන් ගිලිහෙන්නා සේ සිත සහ රූපය ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණයෙහි ආරම්භ වුවත් රූපය පවතින විට ම සිත් (17)ක් ඇතිව නැතිව යයි. (17) වන ක්‍ෂණයේදී රූපයද නිරුද්ධ වේ. එය උපමා වන්නේ ගසෙන් වැටෙන කොළ සහ ගෙඩි බර වැඩි පිළිවෙළට බිමට පතිතවන්නා සේ නාම ධර්ම ඉක්මනින් නිරුද්ධ වන්නේ නටුවෙන් ගිලිහුණු එම ගෙඩි වේගයෙන් බිමට පතිත වන්නාක් මෙනි. රූපය සෙමින් පරිණාමය වන්නේ කොළ සෙමින් බිමට පතිතවන්නාක් මෙනි. මෙම සෑම චිත්තක්‍ෂණයක් ම ***''උප්පාද, ඨිති*** සහ ***භඞ්ග''*** යන ලක්‍ෂණවලින් යුක්ත බව එහිදී අවධාරණය වේ.[54]මේ අනුව ථේරවාද විග්‍රහය මෙහිදී කැපී පෙනෙන්නට වූයේ ***රූපක්‍ෂණ සහ චිත්තක්‍ෂණ*** (ක්‍ෂණභඞ්ගුර හෙවත් ක්‍ෂණයක් පාසා වෙනස්වන) වශයෙන්අනිත්‍ය ලක්‍ෂණය දක්වන අතරම, එකීචිත්තක්‍ෂණයකඅනුක්‍ෂණ තුනක්දහඳුන්වාදීමයි. මේ නිසා තත්ත්වය තරමක් මතභේදාත්මක විය. ථේරවාදීන් එය හඳුන්වා දී ඇත්තේ මුල්බුදුසමයේ ***සංඛත*** ධර්මයන්ගේ ලක්‍ෂණ පැහැදිලි කිරීම අනුව බව ථේරවාදීන් පිළිගනී.[55]එවැනි චිත්තක්‍ෂණ (17)ක් රූපක්‍ෂණයක් ලෙස අර්ථකථනය විය.[56] එහිදී ඨිතික්‍ෂණයේදී ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යක්‍ෂය සිදුවන බව පිළිගැනීම නිසා සෙසු නිකායන්ගෙන් දෝෂාරෝපණ එල්ල වූ බව පෙනේ.මුල්බුදුසමයේ ***''ඨිතස්ස අඤ්ඤථත්ත''*** යනුවෙන් විග්‍රහ වූ අවස්ථාව ''***ඨිති***'' වශයෙන් හඳුන්වාදීම නිසා එහි ''ඨිතික්‍ෂණය'' පිළිබඳ සෙසු නිකායික විවේචන එල්ලවීම වැළැක්විය නොහැකි විය. බුද්ධඝෝෂ හිමියන් අඞ්ගුත්තර නිකායට්ඨකතාවේදී එයට පිළිතුරු සැපයීමට***''උප්පාදොති ජාති. වයොති භෙදො. ඨිතස්ස අඤ්ඤථත්තං නාම ජරා.''*** මෙහි ඨිතික්‍ෂණය ''ජරතා'' යන්නට උපමා කොට තිබේ.[57]ජරතාව ඨිතික්‍ෂණය වන්නේ කෙසේද යන්න එහිදී එල්ල වූ චෝදනාවයි. එහෙයින් ගැටලුව නිරාකරණය වූ බවක් නොපෙනේ.[58] මේ නිසා ථේරවාදීන් විසින් ***''උප්පජ්ජනං''*** උප්පාද යන්න ආත්ම පටිලාභ හෙවත් ස්වභාව ස්වරූප ප්‍රතිලාභය (***අත්තපටිලාභො***)ලෙසත් ***''භඤ්ජනං''*** හෙවත් ***භඞ්ග*** යන්න ***''සවරූප විනාසතො''*** ස්වරූප විනාශය ලෙසත්,***''ඨිති''*** යන්න ***''භඞ්ගාභිමුඛප්පවත්ති''***විනාශයට අභිමුඛ වූ ලෙසත් විග්‍රකිරීමට සිදුවිය. එම නිසා ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යක්‍ෂය සම්බන්ධයෙන් ඇති වූ ගැටලුවට ඨිතික්ඛණය යනු නාම ධර්මයක විනාශයට අභිමුඛ අවස්ථාව වශයෙන් පැහැදිලි අර්ථකථනයක් සැපයීමට ථේරවාදීන් සමත් වී ඇතැයි කිවහැකිය.[59]ථේරවාද සම්ප්‍රදායට එල්ල වූ මෙම අභියෝගයෙන් ගැලවීමට බුදුරදුන් විසින් සඞ්ඛත ධර්මයන්ගේ ලක්‍ෂණ තුනක් පෙන්වා දී තිබීම මහත් අස්වැසිල්ලක් වූ බව හඳුනාගත හැකිය.[60] තවද

---

[52]MN. I. 138p., III, 19p. *''කිං මඤ්ඤථ භික්ඛවෙ රූපං (වෙදනා, සඤ්ඤා, සඞ්ඛාර, විඤ්ඤාණං) නිච්චං වා අනිච්චං වා? අනිච්චං භන්තෙති''* DN. II 291p., ''සමුදය ධම්මානුපස්සීවා..වයධම්මානුපස්සීවා'' I. 186p. ''අඤ්ඤා ච සඤ්ඤා උප්පජ්ජන්ති, අඤ්ඤා ච සඤ්ඤා නිරුජ්ඣන්ති''

[53]AN. I. 9p.,*''නාහං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එකධම්මම්පි සමනුපස්සාමි යං එවං ලහුපරිවත්තං යථයිදං චිත්තං''*SN. III. 86p.*''රුප්පතීති ඛො භික්ඛවෙ තස්මා රූපන්ති උච්චති.''*

[54]*VBA.*25, 26 p.

[55]අභිධම්මත්ථවිභාවිනී ටීකා, 180 පි. 182 පි. *''උප්පාදට්ඨිතිභඞ්ගවසෙනාති.*

[56]අභිධම්මත්ථසඞ්ගහ, 60 පි. *''උප්පාද ඨිති භඞ්ග වසෙන ඛණත්තයං එකචිත්තක්ඛණං නාම. තානි පන සත්තරස චිත්තක්ඛණානි රූප ධම්මානමායු''*

[57]ANA. II. 252p.*තෙසු උප්පාදක්ඛණෙ උප්පාදො, ඨානක්ඛණෙ ජරා, භෙදක්ඛණෙ වයො''*

[58]අභිධම්මත්ථවිභාවනී ටීකා, 178 පි. *''කෙචි පන චිත්තස්ස ඨිතික්ඛණං පටිසෙධෙන්ති.''*

[59]අභිධම්මත්ථවිභාවනී, 178 පි.

[60]*අභිධම්මත්ථවිභාවිනී, 180 පි. ''සුත්තෙ ච තීණිමානි භික්ඛවෙ සංඛතස්ස සංඛත ලක්ඛණානි.. උප්පාදො පඤ්ඤායති, වයො පඤ්ඤායති, ඨිතස්ස අඤ්ඤථත්තං පඤ්ඤායතීති, එවං සඞ්ඛතධම්මස්සෙව ලක්ඛණදස්සනත්ථං උප්පාදාදීනං වුත්තත්තා න සක්කා පබන්ධස්ස පඤ්ඤත්තිභාවස්ස අසඞ්ඛතස්ස ඨිති තත්ථ වුත්තාති විඤ්ඤාතුං.. තස්මා එත්තාවතා චිත්තස්ස ඨිතික්ඛණො පටිබාහිතුං යුත්තොති සුවුත්තමෙතං''*

ISBN 978- 955-4563- 71- 1

ථෙරවාදීන්ට එය විසඳීමට වසර ගණනාවක දැඩි වෙහෙසක් දැරීමට සිදු වූ බව ඒ සම්බන්ධ වාදවිවාදයන් දෙස බැලීමේදී පෙනීයයි.

රූපයක පැවැත්ම චිත්තක්‍ෂණ (17)හෝ අනුචිත්තක්‍ෂණ(51)සමාන බව පැහැදිලිය.රූපක්‍ෂණයක ''ඨිතික්‍ෂණය'' හෙවත් පවතින කාලය අනුචිත්තක්‍ෂණ (49)ක් ලෙස දැක්වේ. එයට හේතුව වන්නේ චිත්ත සහ රූප ධර්ම දෙකෙහිම ''උපපාදක්‍ෂණය සහ භඞ්ගක්‍ෂණය'' සමාන බැවින් එම ක්‍ෂණ දෙක ඉවත්කළවිට එහි ඨිතිය හෙවත් ජරතාවය අනුචිත්තක්‍ෂණ (49)ක් වී තිබේ. එය රූපයක ඨිතික්‍ෂණය බව ථෙරවාදී විග්‍රහයයි.[61] මේ නිසා බාහිර ලෝකයේ පැවැත්ම පිළිගත් ථෙරවාදීහු එය ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කළහැකිය යන බාහ්‍යාර්ථ ප්‍රත්‍යක්‍ෂවාදය පිළිගත්හ. මේ නිසාම ශ්‍රී ලාංකේය ථෙරවාද ආචාර්යවරුන් චිත්තවීථි තුළදී ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යක්‍ෂය සිදුවන ආකාරය විග්‍රහ කිරීමට යාමේදී සෞත්‍රාන්තික සහ සර්වාස්තිවාදී මතවාදයන්ද සමග ගැටීමට සිදු වූ බැවින් බෞද්ධ ක්‍ෂණවාදය බිහි වූ බව පිළිගත හැකිය.[62]

පඤ්චද්වාර චිත්තවීථි.

ඉහත පසුබිම චිත්තවීථියක ක්‍රියාකාරීත්වය වටහා ගැනීමේදී වඩාත්ම උපකාරී වේ. මේ යටතේ පඤ්චද්වාර චිත්තවීථියක් සැලකීමේදී ඉපිද එක් චිත්තක්‍ෂණයක් පසු වී චක්‍ෂුප්‍රසාදයෙහි ගැටුණු යම් ආරම්මණයක් *භවඞ්ග චලනය, භවඞ්ගුපච්ඡේද* ආදී වශයෙන් චිත්තක්‍ෂණ 16 ක් ඉක්ම වීමෙන් ඇති වූ චිත්තවීථිය අතිමහන්තාරම්මණ චිත්ත වීථියක් ලෙස හැඳින්වේ.[63]එමෙන් ම චිත්තක්‍ෂණ දෙකක් ඉක්මයාමෙන් ඇතිවන චිත්තවීථිය මහන්ත චිත්තවීථිකි.[64]පරිත්ත චිත්තවීථි[65] සහ අතිපරිත්ත චිත්තවීථි[66]අවස්ථාවන් ද මෙලෙසින් ම සුළු විවිධතා සහිතවහඳුනාගත හැකිය. මෙහිදී පඤ්චද්වාර චිත්තවීථියක් පහත පරිදි දැක්විය හැකිය.

01.මූලභවඞ්ග. (පඨමචිත්තං)
02. භවඞ්ගචලන (භවඞග සනතතිං චාලෙනතං)
03. භවඞ්ගුපච්ඡේද (ඔවඡිජජනාකාරෙන උපපජජනතො භවඞ්ගුපචෙඡදො)
04. ආවජජන (භවඞ්ගපවාහං ආවජෙජනති කිං නාමෙනති වදතං විය)
05. සම්පටිචඡන(සමපටිචඡනනති තමෙව රූපං පටිගගණනතං විය)
06. සංතීරණ (සංතීරණං තමෙවරූපං වීමංසනතං විය.)
07. වොත්‍ථපන (වවත්‍ථපෙනති තමෙව රූපං සුටඨු සලලකෙකනතං විය)
08. ජවන (07) (යොනිසො මනසිකාරාදිවසෙන ලදෙධා)
09. තදාරම්මණ (02). (ජවනසස ආරමමණං ආරමමණමෙතෙසනති තදාරමමණානි)

මෙහි මූලභවඞ්ග යනු ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණයෙහි ඇති වූ පෙර කර්මයක විපාකය වශයෙන් ඇති වූ සිතයි. එය ඔහුගේ නිදන කාලයේදී මෙන් ම අවදියෙන් සිටින සෑම අවස්ථාවකම චිත්තවීථියකින් තවත් චිත්තවීථියකට මාරුවීමේදී මෙම මූල තත්‍වයට පත්වෙමින් ක්‍රියාත්මක වේ. දිවීමට කැමැති පුරුෂයෙකු වේගයෙන් දිවගොස් නවතිනු කැමැති වේ නම් ඔහු පියවරක් දෙකක් ඉදිරියට ගොස් නවතින්නාක් මෙන් **භවඞ්ගචලන** සහ **භවඞ්ගුපච්ඡේද** යන අවස්ථා දක්වා තිබේ. එසේම **''ආවජ්ජන''** ''මේ කිනම් අරමුණක්දැයි'' මෙනෙහි කරන කාර්ය සිදුකරයි. එයට අදාළ අරමුණ දොරටුව යොමුවීමෙන් පසු එම අරමුණ පිළිගැනීමට ඇතිවන සිත **''සම්පටිච්ඡන''** නම්වේ. **''සංතීරණ''** එම අරමුණ පරීක්‍ෂා කරයි. **''වොත්‍ථපන''** එම අරමුණ මනාව සලකුණුකරන අවස්ථාවයි.ඉන්පසු **ජවන** සිත් හතක් ඇති වී යොනිසෝමනසිකාරය ලබාදෙයි. එනම් අරමුණෙහි රස විඳීම සිදුකරයි. එම ජවනයන්ගේ විපාකයම අරමුණු ඇතිව සිටින හෙයින් **තදාරම්මණ** නම්වෙයි.[67]''

[61]අභිධම්මත්‍ථවිභාවිනී, 182 පි. *''ජාතිචෙව අනිච්චතා ච චිතතසස උපපාදභඞ්ගක්ඛණෙහි සමානායුකා. ජරතා පන එකූනපඤ්ඤාස චිත්තක්ඛණායුකා.*

[62]මේ පිළිබඳ විචාරාත්මක අධ්‍යයනයක් සඳහා Buddhist Analysis of Matter, Theravada Abhidhamma, Introduction to Theravada Abhidhamma, A Comprehensive Abhidhamm. යන කෘතීන් විමර්ශනය වැදගත් වේ.

[63]අභිධම්මත්‍ථසංගහය, 60 පි.*''එකතාවතා චුද්දස වීථිචිත්තුප්පාදා දෙව භවඞ්ග චලනානි, පුබ්බෙවාතීතක මෙක චිත්තක්ඛණනති කත්‍වා සත්තරස චිත්තක්ඛණානි පරිපූරෙනති, තතො පරංණ මෙතං අතිමහනතං නාම ගොචරං.'', අභිධම්මත්‍ථවිභාවිනී,* '' අභිධම්මත්‍ථවිකාභාවිනි ටීකාව 176 පි.,*''අතිමහනතනතනාදිසු එකචිත්තක්ඛණාතීතං හුත්‍වා ආපාථගතං සොළසචිත්තක්ඛණායුකං අතිමහනතංනාම''*

[64]අභිධම්මත්‍ථසංගහ, 60 පි. *යාව තදාලම්බනුප්පාදා පන අප්පහොනතාතීතක මාපාථ මාගතං ආරම්මණං මහනතං නාම. තත්‍ථ ජවනාවසානෙ භවඞ්ගපාතොව හොති. නත්‍ථි තාදලම්බනුප්පාදො.''*

[65]අභිධම්මත්‍ථසංගහ, 62 පි. *''යාව ජවනුප්පාදා පි අප්පහොනතාතීතක මාපාථ මාගතං ආරම්මණං පරිතතං නාම. තත්‍ථ ජවනානමපි අනුප්පංජ්ජිත්‍වා දවත්තික්ඛත්තු වොත්‍ථපන මෙව පවතතති. තතො පරං භවඞ්ග පාතොව හොති.''*

[66]අභිධම්මත්‍ථසංගහ, 62 පි. *'' යාව වොත්‍ථපනුප්පාදා ච පන අප්පහොනතතීතක මාපාථ මාගතං නිරොධසනන මාරම්මණං අතිපරිත්තං නාම. තත්‍ථ භවඞ්ගචලන මෙව හොති. නත්‍ථිවීථිචිත්තුප්පාදො.''*

[67]අභිධම්මත්‍ථවිකාසිනී ටීකා, 187, 188, 198. පි.

ISBN 978- 955-4563- 71- 1

එක් පුරුෂයෙකු එළ හටගත් අඹගසක් මුල හිසේ සිට පොරවාගෙන සයනයක යෙදී ඇත. එම ගසෙන් වැටෙන අඹ ගෙඩියක ශබ්දයෙන් නින්දෙන් ඇහැරී, පොරවා සිටි වස්ත්‍රය ඉවත්කොට ඇස දල්වා බලනවිට ඒ ඉදුණු අඹගෙඩියක් වැටී ඇති බව දන අතින් ගෙන සිඹිමින් සුවඳ බලා එය මැනවින් ඉදුණු බව දන අනුභව කරයි. මුව දෙපැත්තෙන් වැගිරෙන පැණි සහිත අඹ යුෂය ද අනුභව කොට නැවැත නින්දට යන්නේ ය.'' මෙය විග්‍රහ කරමින් දක්වන්නේ මෙසේ ය. එහි පුරුෂයා නිදන කාලය නම් සිත **භවඞග** ගත වී ඇති කාලයයි. අඹ ගෙඩිය බිම පතිත වීම නම් චක්‍ෂුරාදී ඉන්ද්‍රියන් රූපාදී ආරම්මණවල ගැටුණු පසු **භවඞගය චලනය** වූ අවස්ථාවයි. මිනිසා ඒ ශබ්දයෙන් ඇහැරීම යනු **පඤ්චද්වාරාවජ්ජනයයි.** නින්දෙන් පිබිදී සෝදිසි කොට බැලීම යනු චක්‍ෂුරාදී විඥානයේ ප්‍රවෘත්ති කාලයයි. එම අඹ ගෙඩිය දක අතට ගැනීම යනු **සම්පටිච්ඡන**යයි. එහි සුවඳ බැලීම යනු **සන්තීරණයයි.** එය ඉදුණු බව තහවුරු කිරීම **වොත්ථපනයයි.** එය හොඳ ආහාරයකැයි සිතා අනුභව කිරීම යනු **ජවන** (7)යි. එය අනුභව කොට අවසානයේ මුව දෙපසින් වැගිරෙන පැණි සහිත අඹ යුෂ ද අනුභව කිරීම යනු **තදාරම්මණ** (2)යි. නැවත පොරවාගෙන නින්දට යෑම යනු **භවඞගපාත** වීම හෙවත් සිත නැවතත් භවඞගයට වැටීමයි.[68] **පඤ්චද්වාරවීථි** සඳහා ඉතා කෙටි විග්‍රහයක් ලෙස ඉහත විග්‍රහය හඳුනාගැනීම උචිත වේ.

මනොද්වාර චිත්තවීථි.

චිත්තවීථි විග්‍රහයේ දෙවන ක්‍රමවේදය මනෝද්වාර චිත්තවීථි ක්‍රමයයි. මනෝද්වාර චිත්තවීථි ප්‍රධාන කොටස් දෙකකට බෙදේ එනම්,***විභූත සහ අවිභූත*** යනුවෙනි. විභූත යනු පැහැදිළි යන අදහසයි. අවිභූත යනු අපැහැදිලි යන්නයි. මනෝද්වාරයෙහි අතීතානාගතාදී වශයෙන් අරමුණු ඇතිවන නිසාඉහත පරිදි අතිමහන්ත, මහන්තාදී වශයෙන් සටහන් කළ නොහැකි බැවින් විභූත සහ අවිභූත යනුවෙන් දක්වා තිබේ.[69] මනෝද්වාරවීථි තරමක් සංකීර්ණ විග්‍රහයක් වන්නේ කර්මස්ථාන විග්‍රහය සම්බන්‍ධකිරීමේදීය. මනෝද්වාරවීථි විභූත හෝ අවිභූත වශයෙන් ක්‍රියාත්මක වීමේදී එහි ස්වභාවය අනුව ප්‍රධාන කොටස් දෙකක් යටතේ විග්‍රහකිරීම සිදුවේ. මනෝද්වාර චිත්තවීථියක් යනු ඇස, කණ, නාසය, දිව සහ ශරීරය ඇසුරින් උපදින පඤ්චද්වාර සම්බන්‍ධයක් නොමැතිව භවඞ්ගය තුළින්ම පැමිණෙන ආරම්මණයන් මූලිකව ක්‍රියාත්මක වන චිත්තවීථියටය. එය ***''සුද්ධ-මනොද්වාරවීථි''***යනුවෙන් හැඳින්වේ. පඤ්චද්වාරයෙන් ගත් ඇතැම් අරමුණු පිළිබඳ පසුව මෙනෙහි කිරීමේදී ඇතිවන්නේදමනෝද්වාරික වීථීන්ය. ඒවා පඤ්ච ඉන්ද්‍රිය ඇසුරින් සිදුවන නිසා***අනුබන්ධක-මනෝද්වාර*** හෝ ***පඤ්චාද්වාරනුබන්‍ධක*** වීථීන් ලෙස හැඳින්වේ.[70] මනෝද්වාර චිත්තවීථි විභූතාරම්මණයක් සිතට ඇති වූ පසු එය එක් චිත්තක්ෂණයක් ඉක්මවීමෙන් භවඞ්ගයේ ගැටීමත්,චලනය වීමත් පසුව ඛණ්ඩනය වීමත් සිදුවේ. පසුව මනෝද්වාරාවජ්ජනය ඇති වී ජවන සිත් (07)ද තදාරම්මණ සිත් (02) ඇති වූ පසුව භවඞ්ගපාතය සිදුවේ. මෙසේ විභූතාරම්මණ චිත්තවීථි පහක් චිත්තක්ෂණ පහක් ඉක්මවීම දක්වා ඇතිවන බව කියවේ. අවිභූතරම්මණ චිත්තවීථියක් යනු චිත්තක්ෂණ හයක් හෝ හතක් ඉක්ම වූ පසු අරමුණ භවඞ්ගයේ ගැටී භවඞ්ගය චලනය බිඳීගොස් මනෝද්වාරය ඇති වී ජවන් (07) පසුව භවඞ්ග ගතවීමයි.[71] කාම ජවනාදී වශයෙන් මෙන් ම භූමි සහ පුද්ගල ආදී වශයෙන්ද මනොද්වාරයෙහි වෙනස්කම් ඇති බව අභිධර්මාර්ථසංග්‍රහයේ දක්වේ.

සිහිනය කුසල් අකුසල් සහ මානසික රෝග.

---

[68]අභිධම්මත්ථවිභාවිනී ටීකා, 190 පි. අභිධර්මාර්ථසංග්‍රහසන්නය. පි. 180., අභිධම්මත්ථවිකාසිනී, 338 පි. *''එකො කිර පුරිසො ඵලිතමබරුක්ඛමූලෙ සසීසං පාරුපිත්වා නිද්දායනෙතා ආසනෙනන පතිතසස එකසස අමබඵලසස සදෙදන පබුජ්ඣිත්වා සීසතො වත්ථං අපනෙත්වා චක්ඛුං උමමීලෙත්වා දිසවා ච තං ගහෙත්වා මදදිත්වා උපසිංඝිත්වා පකකභාවං ඤත්වා පරිභුඤ්ජිත්වා මුඛගතං සහ සෙමෙහන අජෙඣාහරිත්වා තත්ථෙව නිද්දායති. තත්ථ පුරිසස නිද්දායන කාලො විය භවඞ්ග කාලො. ඵලසස පතිතකාලො විය ආරමමණසස පාසාද සටටනකාලො. තසස සදෙදන පබුදධකාලො විය ආවජජනකාලො. උමමීලෙත්වා ඔලොකිතකාලො විය චක්ඛුවිඤ්ඤාණපපවතතිකාලො. උපසිංඝනකාලො විය වොත්ථපනකාලො. පරිභොගකාලො විය ජවනකාලො. මුඛගතං සහ සෙමෙහන අජෙඣාහරණකාලො විය තදාරමමණ කාලො. පුන නිද්දායනකාලො විය පුන භවඞ්ගකාලො.*

[69]අභිධමමත්ථවිභාවිනී ටීකා, 200 පි.

[70]Abhidhammatta Sangaha, 163 p.

[71]අභිධර්මමාර්ගය, 139-148 පි.

ISBN 978- 955-4563- 71- 1

''පඤ්චනනහි විඤ්ඤාණෙහි න සුපති න පටිබුජ්ඣති න සුපිනං පසසති''[72] යන්න විග්‍රහකරමින්විභඞ්ගට්ඨකථාවේදී බුද්ධඝෝෂ හිමියන් මනෝද්වාරය පිළිබඳ***වැද***ගත් කරුණු රැසක් සාකච්ඡාකොට තිබේ. නින්දට බැසගැනීම, අවධිවීම සහ සිහින දැකීම යන අවස්ථාවන්හි පඤ්චද්වාරය නොව මනෝද්වාරයම මූලිකවන බව දක්වේ.[73]එහි සිහින දැකීමට හේතු හතරක් බලපාන බව දක්වේ. එනම් ධාතු කැළඹීම, පෙර අද්දැකීමක් සිහියට නැගීම, දෙවියන්ගේ මෙහෙයවීමෙන් හෝ පෙරනිමිත්තක් හේතුවීමෙන් යන කරුණු හතරයි. ධාතු කැළඹීම නිසා විවිධාකාරයෙන් සිහින පෙනෙන බව දක්වේ. අත්දැකීම් අනුව සිහින පෙනීම යනු පර්වතයකින් වැටෙන්නාක් මෙන්ද, දරුණු වනසතුන් ලුහුබඳින්නාක් මෙන්ද සිහිනයෙන් දැකීමයි. දෙවියන්ගේ මැදිහත් වීමෙන් පෙනෙන සිහින ඇතැම්විට අභිවෘද්ධිය සහ විනාශය සඳහා හේතුවිය හැකි බව පෙන්වා දී තිබේ.පෙරනිමිති නිසා පෙනෙ සිහින මහාමායා දේවිය බෝසත් කුමරු සිහිනයෙන් දුටුවා සේ පින්වත්ත ශුභ එකක් හෝ කොසොල් රජු දුටු සිහින දහසය වැනි පාපකාරී අශුභ සිහිනයක් හැකිය. ධාතු කිපීමෙන් සහ අත්දැකීම් තුළින් ඇතිවන දක්නා සිහින කිසිම අයුරකින් සත්‍ය නොවන බව පෙන්වාදී තිබේ. එහෙත් දෙවියන්ගේ පෙළඹවීමෙන් දකින සිහිනයක් ඇතැම්විට සත්‍ය හෝ අසත්‍ය විය හැකි අතර බලවත් දෙවිවරුන් විසින් තමන්ට අවැඩක් වූ විට සිහිනය උපායක් ලෙස යොදා විපරීත ක්‍රියාවන් සිදුකරන බව දක්වේ. මේ කරුණ කතා ප්‍රවෘත්තියක් ඇසුරින් දක්වා ඇත.[74]

> *''රෝහණ දේශයෙහි නාගවන නම් විහාරයෙහි මහතෙරුන් වහන්සේ නමක් භික්ෂූන්ගෙන් අවසර නොගෙන එක් නාගසක් කැප්පවීය. ඒ නා වෘක්ෂයට අධිපති දෙවියකු තෙරුන්වහන්සේ කෙරෙහි වෛරයෙන් උන්වහන්සේම පොළඹවා උන්වහන්සේට දඬුවම් කරවන්නට සිතා සිහිනයෙන් තෙරුන්වහන්සේ වෙත පැමිණ, ''මෙතැන්පටන් සත්වන දිනයෙහි මෙහෙකරුවෙකු විසින් රජු මරන්නේය'' යනුවෙන් දැන්වීය. තෙරුන්වහන්සේ ඒ සිහිනය අන්තපුරයට දැන්වීය. ඒ ඇසූ ඔවුහු එකවරම මහා හඬින් කෑ ගැසූහ. රජු එයට හේතු විමසූ විට කාරණා දැනගෙන එතැන්පටන් සත්දිනක් ගණන්කොට(අසත්‍යයක් ප්‍රකාශකරන ලදැයි සලකා) තෙරුන්වහන්සේගේ අතපය කපාදැම්මුවේය.''*

යමක් පෙරනිමිති වශයෙන් දකින සිහින සත්‍යවන බවද මෙම සතරාකාරයෙන් ම සිහින දකින්නේ පෘථජ්ජන පුද්ගලයන් පමණකි යන්නද වැදගත් කරුණකි. එයට හේතුව පෘථජ්ජනයා තුළ ප්‍රහීණ නොවූ විපි අසේඛ පුද්ගලයන් සිහින නොදකින බවත් අටුවාව විස්තර කරයි. එයට හේතුව ප්‍රහීන කළ විපර්යාස ඇති නිසා බැවිනි. සිහින දකින්නේ කුමන අවස්ථාවක මනස පවතින විට ද යන්න මෙහිදී විමසා බැලීම වැදගත් වේ. එහිදී අටුවාව දක්වා ඇත්තේ නිදා සිටින විට සිහින දකිනවා යැයි කිවහොත් එය අභිධර්ම විරෝධී බවයි. යමෙකු නිදන්නේ නම් භවඞ්ගසිතින් ම නිදන අතර එහිදී රූප, රාගාදී නිමිති නොමැති බව කියයි.නොනින්දේදී සිහින දකින්නේ යැයි කීම විනය විරෝධී වන බව දක්වේ. එලෙස දකින්නේ නම් පියවි තත්ත්වයේදීම දකින බව දක්වේ. පියවි තත්ත්වයේදී සිදුකරන විනය විරෝධි ක්‍රියාවන්ගෙන් ආපත්ති සිදුවන අතර සිහිනයෙන් කරන ක්‍රියාවන්ට අනාපත්ති හෙවත් ආපත්ති නොමැති බව දක්වේ. එනිසා පියවි ඇසින් සිහින දකින්නේ යැයි කී මේ නිසා සිහින නොමැති යැයි ද කිව නොහැකිය. එය සිදුවන්නේ වඳුරු නින්දේදී සිහින දකින බවට නාගසේන හිමියන් මිළින්ද ප්‍රශ්නයේදී[75] රජුට දුන් පිළිතුරම බුද්ධඝෝෂ හිමියන් සිහින දකින අවස්ථාව විග්‍රහ කිරීමට උදෘතකොට ඇති බව පෙනේ. වඳුරු නින්දේ ස්වභාවය වන්නේ භවඞ්ගය වරින්වර පෙරළීමයි. නැතහොත් චිත්තවීථි සක්‍රියවීමයි.

මේ නිසා ගැටලු කිහිපයක් ඇතිවේ. සිහිනයෙන් කරන කියන ක්‍රියාවන් භවඞ්ගය පෙරළී චිත්තවීථි ක්‍රියාත්මක වීමෙන් සිදුවන බැවින් එහි පින පව කුසල අකුසලය කෙසේද යන්නත්, එහි විපාකය කෙබඳුද? යනාදී ගැටලුන්ය. අටුවාව දක්වා ඇති ආකාරයට සිහිනය කුසල, අකුසල සහ අව්‍යාකෘත වශයෙන් පවතී. යමෙකු සිහිනයෙන් චෛත්‍ය වන්දනා සිදුකිරීම, දහම් ඇසීම වැනි සිහින කුසලයට අදාළය. සිහිනයෙන් පාණාතිපාතා ආදිය සිදුකිරීම අකුසල් වේ. මෙම අවස්ථා දෙකම චිත්තවීථි ක්‍රියාත්මක වීම තුළින් සිදුවන අතර ආවජ්ජනය සහ තදාරම්මණ යන අවස්ථාවලදී අව්‍යාකෘත බව පෙන්වාදී තිබේ.එහි ස්වභාවය ලෙස දක්වා ඇත්තේ සිහිනය සම්පූර්ණ ලෙස නොව තැනින් තැනින් මතකයට එන ආකාරයේ සිහින නැතහොත් ඉහත කී කුසල හෝ අකුසල යන කොටස් දෙකටම නොවැටෙන කර්ම අව්‍යාකෘත ලෙස සැලකේ. මෙම කුසල් අකුසල්විපාක

---

[72]VB. 307 p.
[73]VBA.405 p.
[74]VBA.406 p.
[75]The Question of king Milinda Part II, 159p., *When a man is in deep sleep, O king, his mind has returned home (has entered again into the Bhavahga) and a mind thus shut in does not act, and a mind hindered in its action knows not the evil and the good, and he who knows not has no dreams. It is when the mind is active that dreams are dreamt.*

ISBN 978- 955-4563- 71- 1

දෙන්නේද? නැද්ද? යන්න ද මෙහිදී සාකච්ඡා කළ යුතු වැදගත් කාරණයකි. එහි විපාකය දුබල බවින් යුක්ත නිසා ප්‍රතිසන්ධියක් ඇතිකිරීමේ හැකියාවක් නොමැති බව දක්වෙන අතර වෙනත් කර්මයක් විපාක දෙන කල්හි වේදනා වශයෙන් පවතින බව පෙන්වා දී තිබේ.[76] මේ නිසා සුව නින්දක් ලබා ගැනීම සඳහා බුදුරදුන් විසින් සියලු සත්‍වයන් කෙරෙහි මෛත්‍රීය වැඩීමට නිර්දේශකොට තිබේ. ***''සුඛං සුපති, සුඛං පටිබුජ්ඣති න පාපකං සුපිනං පස්සති''*** වශයෙන් සැපවත් නින්දක් සහ පිබිදීමක් පමණක් නොව නිදන කාලයෙහි පාපී සිහින නොදැකීමට එය හේතුවන බව පෙන්වා දී තිබේ. මෙහි ප්‍රායෝගික භාවිතාව පිළිබඳ විමසීම වැදගත් වේ.

නූතන සමාජය තුළ පවතින ආර්ථිකවාදී සමාජය තුළ මානසික රෝගීන්ගේ ප්‍රතිශතය දිනෙන් දින ඉහලට ගොස් ඇති අතර බටහිර මනෝ උපදේශනය (***Counselling***) නමින් වෙනමම විෂයක් බිහිවීම දක්වා සංවර්ධිත තලයක පසුවෙයි. විශාල වශයෙන් මෙයට පදනම් වී ඇත්තේ මනාව මනසට අවැසි විවේකී බව නොලැබීම නිසා හෙවත් දිගින් දිගටම මනස ක්‍රියාකාරීත්වයෙන් පැවතීම නිසා ඇතිවන මානසික පීඩනයයි. *නිදනසුන් ලෙස රැකියාවක නියුක්ත වූවවන්* දවස පුරා වෙහෙස වී නිවසට පැමිණි පසු ආහාර ගෙන නින්දට පත්වන්නේ හෙට දිනයේ සිදුකිරීමට ඇති කාර්යන් හෝ පෙර සිදු වූ සිදුවීමක් ගැන සිතමිනි. එවැනි මානසික තත්‍වයක් තුළ මනස අවිවේකී තත්‍වයක පවතින අතරම නින්දකට පත්වුවද අගක් මුලක් නැතිව සිහින රාශියක් තුළින් චිත්තවීථි ක්‍රියාත්මක වී මනස දිගින් දිගටම ක්‍රියාකාරීව පවතී. මේ නිසා පසුදින පිබිදෙන්නේ ද පෙරදින මනසෙහි පැවැති පීඩනය සමග මිස නැවුම් හැඟීම් සහිත ප්‍රබෝධමත් මනසකින් නොවන නිසා දිගින් දිගටම මෙම තත්‍වය පැවැතීම තුළින් මානසික රෝග වර්ධනය වීම සිදුවේ. මේ නිසා සුව නින්දකට පත්වීම යනු සිත භවඞ්ග ගත වීමයි. එනම් චිත්තවීථි ක්‍රියාත්මක වන සිහින ආදිය පවා නොපෙනෙන තත්‍වයක් ලෙස පමණක් නොව විභඞ්ග අටුවාවට අනුව **''තඤ්ච රූපාදී ආරම්මණං රාගාදි සම්පයුත්තං වා න හොති''** යනුවෙන් රූපාදී අරමුණු හෝ රාගාදි ක්ලේෂ තත්‍වයක් පවා නොමැති බැවින් මනසට පූර්ණ නිද්‍රාමය සුවය උදාවේ. මනස සුව නින්දකට පත්වීම යනු මනස නිරෝගී වීමයි. එයින් මානසික රෝග ද සුවපත් වීම සිදුවේ. මේ නිසා නිරෝගිමත් මනසක් සහ කයක් පවත්වාගැනීමට කැමති වූවන් විසින් නින්දට පත්වීම මනසට ලබාගන්නා ආහාරයක් සේ සලකා පිරිසිදු සිතින් සියලු සත්‍වයන් වෙත මෛත්‍රී සිත පතුරුවා නින්දට යාම පුරුදු කරගත් විට මානසික සුවය ලැබීම සම්බන්ධයෙන් ආභිධම්මික අර්ථකථනයේ ප්‍රායෝගික භාවිතාවට යුක්තිය ඉටුකිරීමක් සිදුවේ.

මනෝවිද්‍යාත්මක ක්‍රමවේදයක් ලෙස ''චිත්තවීථි''.

''චිත්තවීථි'' වශයෙන් සාකච්ඡාවන අභිධර්මාගත සංකල්පය, යනු මුල් බුදුසමයේ සූත්‍රවල සඳහන් වන සත්‍වයාගේ සිතෙහි ස්වභාවය පිළිබඳ ජීවවිද්‍යාත්මක අර්ථකථනයක් සිදුකිරීමට යාමේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙස සංවර්ධනය වූවකි. මුල්බුදුසමය තුළ සෑම මොහොතක් පාසා ෂඩ් ඉන්ද්‍රියන් මගින් ඇතිකරනු ලබන දැනීම් (***විඤ්ඤාණ***) තුළින් හටගන්නා ස්පර්ශය (***ඵස්සෝ***) නිසා විවිධ වින්දනයන් (***වේදෙති***) ඇතිකරන බව දක්වේ. එම වින්දනයන් මැනවින් හඳුනාගැනීමට (***සඤ්ජානාති***) දරන උත්සාහය නිසා විතර්කනය (***විතක්කෙති***) ඇති වේ. ඒවා මතකයන් වශයෙන් තැන්පත් වීම (***පපඤ්චෙති***) නිසා සංසාරික දුකඇතිවන අයුරු පහදා දීම මුල්බුදුසමයේ මූලික අරමුණයි.

වීථිමුත්ත'' අවස්ථාව සිත ක්‍රියාකාරී නොවන අවස්ථාවයි. එම අවස්ථාව හැර සිහින දකින නින්දේදී පවා චිත්තවීථි ක්‍රියාත්මක වන බව ඉහත සාකච්ඡා විය. අතීත සිදුවීම් ඉක්මනින් සිහියට නැගෙන්නට නම් එය හොඳින් මතකයේ තැන්පත් වී තිබිය යුතුය. එය මතකයේ පිහිටන ප්‍රමාණය තීරණය කරනු ලබන්නේ චිත්තවීථියක් හෙවත් චිත්තක්ෂණ (17)ක් තුළ අරමුණක් (ආරම්මණ) ක්‍රියාකාරී වන ප්‍රමාණය මතය. මේ නිසා චිත්තවීථි අතිමහන්තාරම්මණ, මහන්තාරම්මණ ආදී වශයෙන් විභජනය වන අතර, අපගේ මතකය ද අතිවිශාල හෝ විශාල සහ කුඩා හෝ අතිකුඩා මතකයක් බවට පත්වන්නේ චිත්තවීථියක් තුළ ෂඩේන්ද්‍රියන්ගෙන් ගත් අරමුණක් ක්‍රියාකාරීවන ප්‍රමාණය අනුවය.එහිදී ජවන අවස්ථාව ඉතාම වැදගත් වේ. ජවන යන්නෙහි අරුත වන්නේ ''දිවීම'' යන්නයි. සිත් මාලාවක් වන එය 7ක් එකදිගට ඇති වේ. අරමුණක් පැමිණි පසු එහි රසවිඳිනු වස් ඒ මත වේගයෙන් දිවීම ජවන මගින් සිදුවේ. එය කෙතරම්දුරට සාර්ථක සිදුවීද යන්න තීරණය වන්නේ ඉහත කී චිත්තවීථි විභේදය මතය. එහිදී ජවන සිත් මගින් තම කාර්යභාරය වන අරමුණු ග්‍රහණය

[76]VBA. 408p. *තෙනායං සුපිනො කුසලොපිහොති අකුසලොපි, අබ්‍යාකතොපි. තත්‍ථසුපිනනෙත චෙතියවන්‍දනාධම්මසසවණා ධම්මදෙසනාදීනි කරොනතසස කුසලො, පාණාතිපාතාදීනි කරොනතසස අකුසලො, ද්වීහි අනෙතහි මුතෙතා ආවජ්ජනතදාරම්මණක්ඛණෙ අබ්‍යාකතොති වෙදිතබ්බො. සුපිනෙනව දිට්ඨං විය මෙ, සුතං විය මෙති කථනකාලෙපි අබ්‍යාකතොයෙව.*

ISBN 978- 955-4563- 71- 1

කිරීමේ ක්‍රියාව සිදුකරන බව පෙනේ. කුසල අකුසල වශයෙන් කර්මයන් එකතු කිරීමේදී ජවන අවස්ථාවම වැදගත්වේ.[77]

විශ්ව ක්‍රියාකාරී වන චෛතසික ක්‍රියාවලිය සියුම්ව අවබෝධකොටගෙන නිර්වාණාවබෝධය වෙත මිනිසා තල්ලු කර යැවීම අභිධර්මයේ අරමුණ වූ බව පෙනේ. එහෙත් වර්තමානය වනවිට නිර්වාණගාමී මාර්ගය පසෙකලා ලෞකිකත්‍වය තුළ කටයුතු කරන විට අධ්‍යාපනික සාර්ථකත්‍වය ලෞකික ජීවිතයේ සැප පහසුවට හේතුවක් වී තිබේ. මේ නිසා ම මානසික ක්‍රියාවලියක් වනආභිධම්මික ''චිත්තවීථි'' සංකල්පයනිර්වාණගාමී මාර්ගය පැහැදිලි කිරීමට ඉදිරිපත් වූ සූක්‍ෂම ඉගැන්වීමක් වුව ද එය සාර්ථක අධ්‍යාපනික ක්‍රමවේදයක් ලෙස සාර්ථකව යොදාගත හැකි බව *මහාචාර්ය සුමනපාල ගල්මංගොඩ මහතා*පෙන්වා දී තිබේ

(1) අරමුණ කෙරෙහි සම්පූර්ණ අවධානය මුල සිටම යොමුවිය යුතුය. (***භවඞ්ග, භවඞ්ගචලන, භවඞ්ගුපච්ඡෙද, පඤ්චද්වාරාවජ්ජන***)

(2) අරමුණ ඉතා හොඳින් ග්‍රහණයකොටගෙන ඒ පිළිබඳ විමසිලිමත් වීම. (***පඤ්චවිඤ්ඤාණ, සම්පටිච්ඡන, සඞ්තීරණ, වොත්ථපන***)

(3) අරමුණ පිළිබඳ එළඹෙන ලද අවසාන නිගමනය නැවත නැවත සිතා ඒ පිළිබඳ සතුටක් ඇති කරගැනීම. (***ජවන*** සිත්)

(4) එසේ සතුටින් අත්දකින ලද නිගමනය සිතට අවධාරණය කොට ස්ථාවර කරගැනීම. (***තදාරම්මණ***)

එතුමා වැඩිදුරටත් පෙන්වා දෙන්නේ මෙවැනි දියුණු අධ්‍යාපනික සංකල්ප අප සතුව තිබියදී ධනාත්මක චින්තනයේ නාමයෙන් බටහිරට යැදීම සිදුනොවිය යුත්තක් බවයි.[78] මේ නිසා ම අභිධර්මය තුළින් හඳුන්වාදෙන මෙවැනි විශිෂ්ට ක්‍රමවේදයන් හඳුනාගෙන ක්‍රියාකිරීම බුදුදහම තුළ ඇති ප්‍රායෝගික තලය සක්‍රීය කිරීමක් ලෙස හැඳින්විය හැකිය. තවද මෙවැනි ඉගැන්වීම් දෙස බැලීමේදී මනෝවිද්‍යාත්මක වශයෙන් බුදුසමයේ ඇති ගැඹුරු බව සහ පුද්ගල පෞරුෂය මෙලොව, පරලොව වශයෙන් ගොඩනැගීමට සපයන මගපෙන්වීම කෙතරම්දැයි පුනරාවලෝකනය කිරීමට කාලය උදාවී ඇති බව පෙනේ.

නිගමනය.

සමස්තයක් ලෙස සලකා බැලීමේදී ථෙරවාද චිත්තවීථි සංකල්පය වූ කලී මුල්බුදුසමයාගත බුද්ධ දේශනාව විස්තාරිතව සහ සුගම ලෙස සමාජගත කිරීමට දැරූ ප්‍රයත්නයක ප්‍රතිඵලයක් බව කිව යුතුය. එහි පසුකාලීන සංවර්ධනය දෙස බැලීමේදී මූලික බුද්ධදේශනාවේ අරමුණ අතික්‍රමණය කොට ඇතැයි පැහැදිලිව පෙනෙන අතර වාද විවාදාත්මක පසුබිමක් තුළ ධර්මය ඉස්මතු කිරීමට නොව වාදය ජයග්‍රහණය කිරීම කෙරෙහි වැඩි අවධානයක් දැක්වීම නිසා ක්‍ෂණවාදය වැනි සංකීර්ණ ඉගැන්වීම් ථෙරවාදය සම්ප්‍රදායට එකතු වී තිබේ. කෙසේ නමුත් මූලික බුද්ධ දේශනාව ශාස්තෘත්‍වයෙන් සැලකූ නිසාදෝ මුල්බුදුසමයට අභියෝගාත්මක කිසිඳු ආකාරයක මතවාදයක් ගොඩ නොනැගූ අතර මුල්බුදුසමය ගුරුකොට ගනිමින් ම තම සියලු මතවාදී අදහස් ඉදිරිපත් කොට තිබීම ථෙරවාදයෙහි අනන්‍යතාවය බව පෙනේ. සුදුසු තැනදී සුදුසුම විසඳුම් සැපයීමේදී ථෙරවාද ආචාර්යවාදය තරම් වෙනත් කිසිඳු නිකායක් සමත් වූ බවක් නොපෙනේ. බුද්ධ කාලයේ පටන් විවිධ අභියෝගතා මධ්‍යයේ මූලික බුද්ධ දේශනාව ආරක්‍ෂා කරමින්, එල්ල වූ අභියෝගතා ජයගනිමින් අභිධර්ම පිටකය, අටුවා, ටීකා ආදී කෘතීන් හරහා එය පෝෂණය කොට අද අප අතට පත්ව ඇති මෙම වටිනා දහම හුදෙක් පොතටම සීමා කිරීමේ අරමුණින් නොව ප්‍රායෝගික අංශය සක්‍රීය කරගැනීමට රුකුලක් වශයෙන් ඉදිරිපත් කරන ලද බව පිළිගැනීමට සිදුවේ.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ.

අභිධම්මත්ථසංගහය, 2012 (සංස්), රේරුකානේ චන්‍දවිමල හිමි.

Abhidhammattha Sangaha, Bhikkhu Bodhi, 2012 (edit.)BPS pariyatti edition. London.

අභිධම්මත්ථවිභාවිනී ටීකා, 2012 (ප්‍රකාශනය), බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය.

අභිධම්මත්ථසංගහ සන්නය (සංස්) කෝන්ගස්තැන්නේ ආනන්ද හිමි.

අභිධම්මාවතාර (VRI, Chattasangayana 4 v.)

අභිධම්මත්ථවිකාසිනීටීකා 2012 (ප්‍රකාශනය), බෞද්ධසංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය.

අභිධර්මමාර්ගය, චන්‍දවිමල හිමි, රේරුකානේ, 2012 (15 වන මුද්‍රණය).

විභඞ්ගට්ඨකථා, ධම්මසඞ්ගණීඅට්ඨකථා (සිංහල පරි:) බෞද්ධසංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය.

වීථිමදුව නම් අභිධර්ම නාමරූප වීථි විස්තරය, 1934, සංඝානන්ද හිමි, වෙන්නප්පුවේ, ජිනාලංකාර යන්ත්‍රණාලය, කොළඹ, හුණුපිටිය.

අභිධර්ම පරීක්‍ෂණය, ඤාණසීහ හිමි, හේන්පිටගෙදර, 2009 (ප්‍ර.මු. 1960), සමයවර්ධන පොත්හල.

[77]Abhidhammatta Sangaha, 124p.

[78]නිවන්මග 43 කලාපය, 80 පි.

ISBN 978- 955-4563- 71- 1

ආභිධම්මික විවරණ සහ බෞද්ධ චින්තාවේ සංවර්ධනය, ගල්මංගොඩ, සුමනපාල, 2008 (කතෘ ප්‍රකාශනයකි.)
නිවන්මග 43 කලාපය, චිත්ත විභාගය. 2012, අභිධර්ම විමර්ශන අංකය, 22 කලාපය, 1991, ශ්‍රී ලංකා රජයේ මුද්‍රණ දෙපාර්තමේන්තුව.
(VRI) Vipassana Research Institute. Chattasangayana v. 04.
(DN.) Diga Nikaya, (MN)Majjima Nikaya, (SN.) Sanyutta Nikaya.(AN, ANA.) Anguttara Nikaya, AN.Attakata, (KN. KNA) Kuddhaka Nikaya, KN. Attakata.PTS.
(KV.)Kathavatthu.PTS.
(VBA.) Vibhangattakatha.PTS.
Karunadasa y, 2010, Theravada Abhidhamma, centere of Buddhist studies, Uni.of Hong Kong.
Karunadasa y, 1967, Buddhist Analysis of matter, The Buddhist Research Society, Singapore.
Bhikkhu Bodhi, 2012, Anguttara Nikaya, Wisdom Publications, 199 ElmStreet, Omerville MA 02144 USA.
Buddhist psychology of perception, saracchandra, E.W.2009 (edi.) Buddhist Culture Centere.125, Anderson Road, Nedimala, Dehiwala.
An Introduction to Theravada Abhidhamma, Galmangoda Sumanapala, 1998, Buddhist Research Society, Singapore.
K.R. Norman, 1981, (JPTS) Journal of Pali text society, Vol. IX, London.
*The Question of King Milinda, Part II, Rhys davids, 1894,*The Clarendon Press.